

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Тема: Аналіз витратоємності підприємства

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма 6.051.00.06 «Економіка і бізнес»

Завідувач кафедри: _____/Карінцева О.І./

Керівник роботи: _____/Харченко М.О./

*Виконавець: _____/Кобзарь В.Д./
П.І.Б.*

Група: _____ЕЗ-81С_____

шифр

Суми 2022

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота складається з 39 сторінок. У ній міститься 19 таблиць, 38 формул. Список використаної літератури включає 76 джерел.

Ключові слова: витрати, рентабельність, реалізація продукції, собівартість продукції, виручка від реалізації продукції.

Предмет дослідження: фінансові процеси підприємства і кінцеві виробничо-господарські результати діяльності.

Мета роботи: дослідити економічні витрати підприємства та його витратоемність.

Методи дослідження: ряди динаміки, факторний аналіз, аналіз коефіцієнтів.

Досягнуті результати та їх новизна: детально проаналізовані показники прибутку і рентабельності.

Структура роботи та її обсяг. Робота складається вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків.

У першому розділі роботи «Теоретичні основи формування витрат на підприємстві» досліджено теоретичні аспекти формування витрат на сучасному підприємстві та класифікаційні підходи.

У другому розділі «Економічна діагностика діяльності підприємства «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго»» проведено аналіз діяльності даного підприємства.

Третій розділ «Оцінка витратаємності діяльності» містить в собі наступні питання формування витрат даного підприємства.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Теоретичні основи формування витрат на підприємстві.....	6
1.1. Витрати підприємства: їх економічна сутність та характеристика.....	6
1.2. Класифікація витрат на підприємстві.....	8
2. Економічна діагностика діяльності підприємства «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго».....	12
2.1. Організаційно-виробнича характеристика «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго».....	12
2.2. Аналіз рівня виконання плану підприємством	22
РОЗДІЛ 3. Оцінка витратаємності діяльності.....	29
3.1. Аналіз собівартості надання теплової енергії.....	29
3.2. Оцінка витрат.....	31
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	40

ВСТУП

Діяльність виробничого підприємства завжди пов'язана із формуванням, оцінкою та оптимізацією витрат. Під час впровадження своєї діяльності у підприємства виникають різноманітні витрати: на придбання та зберігання матеріалів, на безпосереднє виготовлення продукції, її реалізацію, зберігання та транспортування, а також витрати, пов'язані із розширенням виробництва, аналізом ринку та вдосконаленням асортименту продукції.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи обумовлена значною роллю витрат у діяльності виробничих підприємств та їх вплив на діяльність в цілому.

Недооцінка витрат підприємства чи нераціональне їх використання може мати значні негативні наслідки у діяльності підприємства та його фінансових результатах.

Постійна зміна законодавчої бази, високі темпи інфляції, коливання валютного курсу, зниження попиту у населення та підвищення комунальних послуг спонукають керівників та працівників підприємства постійно контролювати формування витрат, знаходити шляхи їх оптимізації та зниження.

Мета кваліфікаційної роботи- аналіз та оцінка витрат виробничого підприємства та шляхи їх оптимізації.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити наступні завдання:

- дати загальну оцінку поняття «витрати» та їх економічної сутності;
- провести класифікацію витрат за різноманітними ознаками;
- дати оцінку формування витратам на обраному підприємстві;
- дослідити проблеми при формуванні витрат на обраному підприємстві та розробити шляхи їх оптимізації.

Об'єктом дослідження є оцінка формування, розподіл та вплив витрат на результати діяльності «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго».

Предметом дослідження є система формування витрат на виробничих підприємствах.

Під час написання роботи були застосовані загальнонаукові методи теоретичного узагальнення та порівняння, аналітичний, графічно-табличний методи, методи аналізу та синтезу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Витрати підприємства: їх економічна сутність та характеристика

Сучасне суспільство живе в умовах постійних змін та руху в напрямку промислових революцій «Industry 3.0» та «Industry 4.0» [50, 53, 58, 59, 60, 61]. Завдяки їм з'являється можливість перевести наші економіки на відновлювальні джерела енергії [63, 65, 66, 68, 69, 73, 74, 75, 76] та новітні інноваційні технології. Як наслідок цих трансформаційних процесів зросте конкурентоспроможність та знизиться витратомісткість вітчизняної підприємств [64, 70, 71, 72].

Діяльність виробничого підприємства завжди пов'язана із формуванням, оцінкою та оптимізацією витрат. Під час впровадження своєї діяльності у підприємства виникають різноманітні витрати: на придбання та зберігання матеріалів, на безпосереднє виготовлення продукції, її реалізацію, зберігання та транспортування, а також витрати, пов'язані із розширенням виробництва, аналізом ринку та вдосконаленням асортименту продукції [8].

Поняття «витрати» можна навести за різними інтерпретаціями: це і зменшення економічної вигоди, це і грошова оцінка усіх ресурсів, використаних у процесі виробництва, це і спожиті виробничі фонди, а також використання «живої» праці та засобів виробництва, це і вибуття ресурсів чи інше використання активів.

Одним із найважливішим процесом діяльності підприємства є процес управління витратами, який також має безліч визначень різними вченими та безпосередньо пов'язаний із ефективністю діяльності підприємства [51, 52, 54, 55, 56, 57, 62, 67].

Так, О.В. Крушельницька вбачає у процесі управління витратами складний багатоаспектний та динамічний процес, метою якого є досягнення значних економічних результатів діяльності підприємства [12].

А.А. Пилипенко у процесі управління витратами націлює на оптимальне їх використання, розробку об'єктивних заходів щодо їх зниження.

На думку Т.М. Мудрої процес управління витратними передбачає процес цілеспрямованого формування витрат щодо їх видів, місць виникнення, носіїв даних витрат та постійного контролю їх рівня та зниження.

З бухгалтерської точки зору витрати підприємства можуть бути визнані лише за дотриманням наступних умов:

- Зменшення активів чи збільшення зобов'язань підприємства, в результаті чого відбувається зміна у капіталі, не враховуючи зміни при його вилученні чи зменшенні.
- Оцінка на основі систематичного та раціонального розподілу економічних вигод;
- Можливість достовірної оцінки витрат на певну дату чи за період;
- Негайне їх визнання, якщо економічні вигоди відрізняються від критеріїв активів підприємства.

У діяльності підприємства найбільшу питому вагу у загальній структурі витрат займають виробничі витрати, а вже потім витрати на збут, переоснащення підприємства чи його розширення та витрати, що не відносяться до основної діяльності [9].

За своєю сутністю витрати відрізняються з економічної та бухгалтерської точки зору.

Економічні витрати- це усі види виплат постачальникам сировини, матеріалів та інших матеріальних ресурсів. У зв'язку з цим вони поділяються на зовнішні та внутрішні. Тому, сума усіх зовнішніх та внутрішніх витрат становить загальну суму витрат економічних витрат підприємства.

З бухгалтерської точки зору витратами є фактично понесені витрати для виробництва продукції. Прикладом бухгалтерських витрат є сировина, матеріали, паливо, витрати на оплату праці і т.д.

Економічні витрати є більшими за бухгалтерські, так як включають у себе бухгалтерські витрати та неявні витрати. Неявні витрати хоча не відображаються у обліку, але мають значний вплив на результат господарської діяльності підприємства.

При аналізі витрат слід виділити елемент витрат- сукупність однорідних витрат та об'єкт витрат – це виготовлена продукція, надані послуги чи виконані роботи, які потребують визначення, пов'язаних із їх виробництвом.

Загалом витрати підприємства можна визначити як сукупність усіх витрат, понесених у процесі основної та неосновної діяльності: матеріальних ресурсів, живої праці, енергоносіїв, розумової праці.

1.2 Класифікація витрат на підприємстві

Ефективність виробничого процесу залежить від повноти, достовірності та оперативності інформації про витрати, що формують собівартість продукції.

Класифікація витрат- це один із методів управління витратами.[6]

Існує багато класифікацій щодо витрат, кожен бухгалтер та економіст формує класифікації, виходячи із основної діяльності, особливості виготовленої продукції чи наданих послуг та масштабів виробництва, галузевої приналежності підприємства та технологічного процесу на ньому.

Необхідність класифікації витрат обумовлена визначенням собівартості виготовленої продукції та управлінням процесом ціноутворення на підприємстві. Також за допомогою класифікації витрат за певними ознаками можна виявити їх вплив на фінансовий результат здійснити правильне управління ними на кожному етапі виробництва та реалізації продукції.

Для ретельного аналізу витрат встановлена на підприємстві класифікації не повинна змінюватися протягом року.

Наведемо класифікацію витрат та їх склад на рисунку 1.1 [5]

Рисунок 1.1- Класифікації витрат підприємства та їх склад

На рисунку 1.2 наведемо іншу типову класифікацію витрат виробничого підприємства.

Рисунок 1.2- Типова класифікація витрат виробничого підприємства

Часто операційні витрати називають собівартістю продукції. Наведемо більш точне визначення «собівартості продукції».

Собівартість продукції – це виражені у грошовій формі усі витрати на підготовку, виробництво та реалізацію продукції. Собівартість містить у собі показники, що характеризують комплексне використання всіх ресурсів підприємства, а отже і його рівень техніки та технології та організації виробництва.

Для більш точно розрахунку собівартості продукції усі понесені витрати слід класифікувати і за такою ознакою як спосіб перенесення витрат на вартість: прямі та непрямі.

Важливим є згрупувати витрати на змінні та постійні.

Тому, залежно від класифікації, якою користується підприємство при визначенні собівартості продукції існує і декілька класифікаційних ознак собівартості продукції.

Залежно від часу формування витрат собівартість продукції може бути плановою, фактичною, нормативною та кошторисною.

Класифікація методів обліку витрат та включання у собівартість продукції наведено у Додатку А.

Залежно від місця формування витрат собівартість буває технологічною, цеховою, виробничою та повною[4].

Проаналізувавши велику кількість праць наукових вчених, аналітиків у сфері виробництва, зокрема витрат, що з ним пов'язано можна сказати, що існує безліч видів класифікації витрат, безліч ознак, за якими їх можна згрупувати, але немає єдиної унікальної для всіх підприємств. Тому, бухгалтерам та економістам на кожному підприємстві слід розробити свою систему класифікації витрат та формування собівартості продукції залежно від специфіки діяльності підприємства, масштабів його виробництва, цільового ринку та стратегії розвитку.

2 Економічна діагностика діяльності підприємства «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго»

2.1 Організаційно-виробнича характеристика «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго»

Сумська область знаходиться на північному сході України та межує з Росією, а також Полтавською, Чернігівською, Харківською областями України. Сумська область в адміністративному поділі має 18 районів. Місто Суми - адміністративний, промисловий і культурний центр Сумської області. У місті розташовано понад 200 промислових підприємств. Населення міста становить понад 300 тис. чоловік. Головними джерелами одержання теплової енергії є природний газ, мазут та вугілля.

2.1.1 Історія становлення підприємства.

Будівництво нашої ТЕЦ, здійснювалося у 1953 – 1957 рр. Пуск першого турбогенератора було виконано у квітні 1957 року. Її першим директором був Панчук Г.І. Все основне обладнання, а саме: 3 котли ЦКТИ-75-39 та 2 турбіни АТ-12 "Ігор" були виготовлені в Чехословаччині. Як основний вид палива використовувалося вугілля АШ (Донбас), резерв - мазут. У 1972 – 1976 рр. було виконано реконструкцію ТЕЦ, вона передбачала переведення її з вугілля на природний газ та збільшенням продуктивності котлоагрегатів до 87 т/годину, турбін – до 14 МВт. З метою забезпечення постійно зростаючого теплового навантаження міста Суми були запуснені водогрійні котли ПТВМ-100 теплопродуктивністю 100 Гкал/год. ПТВМ-100 № 1 (1972); ПТВМ-100 № 2 (1976); ПТВМ-100 № 3 (1984 р.). Вже понад 40 років станція надійно працює із забезпечення міста. Суми теплом та електроенергією. Треба відзначити, що наша ТЕЦ з моменту пуску й до 1991 р. знаходилась складі Міністерства Енергетики України. З моменту незалежності країни працювало

на оренді, а з 1996 р. - було перетворено на АТ "Підприємство теплових мереж".

2.1.2 Структура управління «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго»

Компанію очолює генеральний директор правління, який керує роботою всієї компанії і несе абсолютну відповідальність за її стан і діяльність. Директор представляє компанію у всіх організаціях і установах, розпоряджається майном компанії, укладає договори, видає накази і розпорядження по компанії, приймає і звільняє співробітників відповідно до трудового законодавства, вживає заходи заохочення і накладає покарання на співробітників компанії, в банках відкриває рахунки компанії.

Заст. директора з економіки керує роботою що пов'язана з плануванням та економічним стимулюванням, зростанням продуктивності праці, виявленям та використанням резервів на виробництві, вдосконаленням організації виробництва та ін. Він керує планово-економічним відділом, відділом продажів, бухгалтерією та заступником директора з господарських питань.

Планово-економічний відділ готує річні та квартальні плани компанії та окремих цехів, забезпечує контроль їх виконання, виконує пошук шляхів усунення недоліків, вдосконалює та організовує внутрішньоцехове та внутрішньозаводське планування, впроваджує нормативи для утворення фондів щодо економічного стимулювання, здійснює оперативний статистичний облік, аналізує роботу основних підрозділів, проводить розробку і вносить на затвердження тарифи, враховує і здійснює впровадження передового досвіду у питаннях розвитку планово-економічної роботи.

Відділ реалізації - здійснює розподіл відпущеної електричної та теплової енергії, виконує фінансові розрахунки, заліки зі споживачами, укладає та контролює договори по наданню теплової та електричної енергії.

Бухгалтерія виконує облік коштів компанії та господарських операцій з грошовими та матеріальними ресурсами, фіксує результати фінансово господарської діяльності компанії тощо.

Заступник директора з господарських питань здійснює керування роботою таких відділів як автотранспортна ділянка, матеріально-технічного постачання, адміністративно-господарського відділу та охорони.

Головний інженер управляє роботою всіх технічних служб компанії, відповідає за виконання плану відпуску тепла й електроенергії, застосування новітньої техніки і технології, та очолює виробничо-технічну раду компанії, яка є дорадчим органом.

Йому підпорядковуються цехи та відділи:

- виробничо-технічний відділ
- котло-турбінний цех
- електричний цех
- район теплових мереж

- начальники змін електростанції
- служба техніки безпеки...
- зам.головного інженера

У завдання виробничо-технічного відділу входять питання визначення та проведення єдиної технічної політики, що забезпечує вдосконалення технологічного процесу з метою підвищення економічності та надійності роботи обладнання та ін. автоматики), забезпечує контроль за роботою та налагодження технологічного устаткування, проводить всі види його ремонту, а також монтаж нового та демонтаж застарілого обладнання. Електричний цех разом із підлеглими йому підрозділами (електролабораторія, електромайстерня, ділянка зв'язку) забезпечують безперервне постачання нашого підприємства електроенергією, здійснює ремонт та технічне обслуговування електричного обладнання, ВРП, кабельних ліній, обладнання зв'язку.

Район теплових мереж забезпечує обслуговування та ремонт магістральних міських теплових мереж, які знаходяться на балансі нашої компанії, забезпечує експлуатацію та ремонт обладнання підкачувальних насосних станцій ПНС-1,2,3, проводить випробування теплових мереж, виконує налагодження режиму теплоспоживання та ін.

Начальники змін станції забезпечують надійну та безаварійну роботу станції, є диспетчерами з теплових мереж міста, вживають заходів щодо ліквідації можливих збоїв, відмов та аварій у роботі теплоенергетичного обладнання. Зам. головного інженера, є керівником відділу підготовки та забезпечення ремонтів, організовує та забезпечує необхідним обладнанням ремонти всього обладнання станції.

Усього на підприємстві працює 337 осіб, з них – ІТП – 83 чол., робітників – 254 осіб.

Таблиця 2.1

Ключові техніко-економічні показники «Сумська ТЕЦ» за 2019

год.

№ п/п	Найменування показників	Од вим	Величина
1	2	3	4
1	Встановлена електрична потужність	МВт	28
2	У тому числі теплофікаційних агрегатів	МВт	28
3	Виробництво електроенергії	млн.кВ тч/год	124.3
4	Надання електроенергії	млн.кВ тч/год	88.3
5	Теплова потужність		350.0
6	у тому числі за турбогенераторами	Гкал/ч	92.0
7	Максимальне теплове навантаження	Гкал/ч	279.0

8	Річне надання тепла	тыс. Гкал	995.7
9	Річні витрати палива	тыс т.у.т	178.4
10	у тому числі мазут	тыс. т.у.т.	46.4
11	вуголь	тыс. т.у.т	19
12	газ	тыс. т.у.т	113
13	Питома витрата умовного палива		
14	електроенергії	г /кВтч	154,80
15	теплоенергії	кг /Гкал	165,43

Економічний стан підприємства.

Таблиця 2.2

Структура витрат за 2019 год

N п/п	Найменування	Сумма (тис.грн)	Структура витрат (%)
1	Матеріали	25 036,00	54,7
2	Амортизація	745,00	1,6
3	Зарплатня	990,00	2,2
4	Відрахування на соціальні потреби	484,00	1,0
5	Електроенергія	15 871,00	34,7
6	Інші витрати	2 662,00	5,8
	Собівартість	45 788,00	100,00

Таблиця 2.3

Ключові економічні показники на 01.01.2020г.

N п/п	Найменування	Од. вим	Кількість
1	2	3	4
1	Обсяг товарної продукції - у цінах, що діють, - у порівнянних цінах на 01.01.20г	Тис.грн	50 292,00 45 985,00
2	Дебіторська заборгованість	Тис.грн	60 949,00
3	Виробничі запаси	Тис.грн	1 946,00
4	Кредиторська заборгованість у тому числі по Україні - в т.ч бюджету	Тис.грн	58 515,00 58 515,00 2 118,00
5	Енергоносії	Тис.грн	44 524,00
6	Зарплатня	Тис.грн	187,00

Таблиця 2.4

Планова собівартість товарного випуску

на 2020 год

N п/п	Найменування	Од. вим	Кількість
1	2	3	4
1	Електроенергія	Тис.грн	127,00
2	Вода	Тис.грн	39,00
3	Стоки	Тис.грн	14,00
4	Допоміжні матеріали	Тис.грн	209,00
5	Мазут	Тис.грн	11 165,00
6	Вуголь	Тис.грн	1 249,00
7	Газ	Тис.грн	13 507,00
8	Послуги виробничого характеру	Тис.грн	18 082,00

9	Інші	Тис.грн	1 098,00
	Підсумок	Тис.грн	45 490,00
10	Зарплатня (загальний фонд зарплатні за підприємством без непромислової групи)	Тис.грн	1 074,00
11	Відрахування	Тис.грн	510,00
	Підсумок	Тис.грн	47 074,00
12	амортизація	Тис.грн	786,00
	Усього витрат	Тис.грн	47 860,00
13	Товарна продукція	Тис.грн	52 175,00
14	<i>Рентабельність</i>	%	9

Таблиця 2.5

Вартість енергоносіїв на 01.01.2020 г.

Вид ресурсу	Од. вим	Собівартість ,грн	Ціна, грн
1	2	3	4
Електроенергія	Квт/час	0,035	0,044
Теплоенергія	Гкал	31,15	33,73
Вода питна	м3	-	0,79
Вода технічна	м3	-	0,036
Стоки	м3	-	0,53

Таблиця 2.6

Дані про витрати ресурсів на 1 продукції

	Продукт 1 (електроенергія)	Продукт 2 (теплова енергія)
1	2	3
Електроенергія, Квт/час	154,8	165,43 кг/Гкал
Вода технічна, м3	0,01 м3/кВтч	1,44м3/Гкал
Вода питна	0,06 л/тыс. кВтч	0,0078 л/Гкал

Таблиця 2.7

Ціни на продукцію без ПДВ в 2020 году (в \$ 118А)

Найменування	Тариф, грн
Електроенергія 1000 кВт/час	23,01
Теплова енергія, 1 Гкал	18,54

2.1.3 Облік та звітність.

На підприємстві застосовуються типові форми бухгалтерської звітності, затверджені Міністерством фінансів, Мінстатом та Національним банком України. Облікова політика компанії заснована на цілісності в організації її бухгалтерського обліку та охоплює всі такі складові: організаційну, методичну та технічну. На підприємстві самостійно розробляються та вводяться у дію наказом (розпорядженням) організаційні питання побудови бухгалтерської служби.

Методична сторона обліку включає такі його елементи, як способи оцінки майна та зобов'язань, способи нарахування амортизації за різними видами майна, методи оцінки незавершеного виробництва та обчислення прибутку, перелік утворених резервів та ін. Технічна сторона визначає форму ведення бухгалтерського обліку. Визначено перелік облікових реєстрів, їх побудова, послідовність, техніка записів у них, їхній взаємозв'язок. Записи у бух. обліку проводяться у вартісному вираженні у національній грошовій одиниці України. З метою забезпечення єдиної методологічної постановки організації бухобліку та звітності в Україні на підприємстві керуються "Положення про організацію бухобліку та звітності в Україні" КМ України.

Здійснюється розбудова бухгалтерського обліку та звітності у зв'язку з переходом до міжнародної звітності. Одним із значних нововведень є складання підприємством "Баланс нетто". Баланс нетто дозволяє без

додаткових розрахунків бачити загальну оцінку та динаміку стану майна підприємства, визначати у його складі оборотні та необоротні кошти, визначати наявність власного та залученого з боку капіталу, рентабельність інвестицій, вкладених у підприємство та ін.

Бухгалтерський облік автоматизований, завдання виконуються на ПЕОМ. Працюють завдання: - зарплата; матеріали; основні засоби; амортизація; Фінанси. Збут.

2.2 Дані про структуру споживачів.

Філія «Сумська ТЕЦ» ТОВ «СумиГазЗбут» виробляє теплову та електричну енергію.

Теплова енергія.

Реалізує теплову енергію власного виробництва, а також є оптовим покупцем теплової енергії, виробленої орендним підприємством Котельня північного промузлу.

Кінцевими покупцями є: промислові підприємства міста, бюджетні сфери, комунально-побутові підприємства, населення (частково).

Електрична енергія.

Електрична енергія реалізується оптовим покупцем: енергетичній компанії "Сумиобленерго" та акціонерному товариству СП "Правекс-Брок".

2.1.5 Напрямок захоплення ринків збуту.

Заборгованість споживачів за відпущену теплову енергію на 01.01.2019 становить 59,2 млн. грн., у т.ч. заборгованість оптового покупця-перепродавця – 46,3 млн.грн., що становить 78,2% загальної заборгованості. З цієї причини підприємство змушене було шукати методи реалізації теплової енергії за прямими договорами безпосередньо кінцевому споживачеві. Оскільки близько 70% виробленої теплової енергії споживається населенням для потреб в опаленні та гарячомц водопостачанні, прийнято рішення

відмовитися від послуг оптового покупця-перепродавця (ДКП "Сумитеплокомуненерго") та реалізувати значну частину теплової енергії безпосередньо населенню, транспортуючи її через теплові мережі підприємства " Сумитеплокомуненерго". Розширення ринку збуту теплової енергії за прямими договорами значно покращить фінансовий стан підприємства та сприятиме стабільній роботі з вироблення теплової та електричної енергії. Сезонність збуту. Теплова енергія.

В осінньо-зимовий період відпустка теплової енергії становить 86%, використовується для потреб опалення та гарячого водопостачання. У літній період 14% використовують для гарячого водопостачання.

Електрична енергія.

Вироблення електричної енергії пов'язані з відпусткою теплової енергії (комбінована схема), оскільки турбогенератори працюють у погіршеному вакуумі. В осінньо-зимовий період відпустка електричної енергії становить 65%. У літній період – 35% від загальної відпустки електроенергії за рік. Обсяги реалізації та ринки збуту.

Продукція реалізується у м. Суми. Теплова енергія – для потреб опалення та гарячого водопостачання житлових будівель, промислових підприємств, установ бюджетної сфери та комунально-побутового призначення. Електрична енергія - для промислових підприємств та освітлення житлових будівель та об'єктів бюджетної та комунально-побутової сфери

2.2 Аналіз рівня виконання плану підприємством

У аналізованому періоді підприємство за обсягом відпустки теплової та електричної енергії, обчисленої у натуральних одиницях виміру, працюють стабільно. Виконання компанією плану за обсягом виробництва енергії становило: електрична енергія – 111,9 %;

теплова енергія – 100,8 % (табл. 2.8.).

Таблиця 2.8

Виконання компанією плану за обсягом виробництва енергії за 2020 рік

	План	Факт	% виконання
1	2	3	4
Електроенергія, тыс. кВт	103 100,0	115 403,0	111,9
Теплоенергія, Гкал	896 900,0	903 886,0	100,8

Виконання плану за обсягом реалізованої продукції становило 78,4%, зокрема. електроенергії – 102,1 %, тепла енергія – 76,2 % (табл. 2.9.).

Таблиця 2.9

Виконання компанією плану реалізації продукції за 2020 год

	План	Факт	% виконання
1	2	3	4
Обсяг реалізації, в т. ч	39 114 580,0	30 650 870,0	78,4
- електроенергія	3 252 550,0	3 321 020	102,1
- теплоенергія	35 862 030,0	27 329 850,0	76,2
Позареалізаційні доходи	-	71 860,0	-

Не виконання плану за зазначеним показником пояснюється специфікою умов виробництва та відпустки продукції споживачам. Неплатоспроможність більшості споживачів теплової енергії призвела до великої різниці у часі між терміном її споживання та оплатою. Тому невиконання цього плану пояснюється значною абонентською заборгованістю наприкінці аналізованого періоду. Так, можемо говорити, що виконання плану реалізації електричної енергії пояснюється регулярним надходженням платежів у зв'язку з можливістю застосування штрафних санкцій. Позареалізаційних доходів отримано на суму 71 860 гривень, в основному через не повернення конденсату.

Виконання плану за собівартістю продукції характеризується даними, які у таблиці 2.10

Таблиця 2.10

Виконання плану за собівартістю продукції

Складові теплопередачі собівартості	Електроенергія		Теплоенергія		Теплопередача	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт
1	2	3	4	5	6	7
Паливо на техн. цілі	1 792 020,0	1 911 271,0	16 716 010,0	15 896 690,0		
В о д а на технолог цілі	10 670,0	11 050,0	16 740,0	61 460,0	12 590,0	37 650,0
Основна зарплатня	3 478,0	10 650,0	16 740,0	61 460,0	12 590,0	37 650,0
Додаткова зарплатня	300,0	590,0	1 340,0	1 420,0	1 000,0	3 010,0
Відрахування на соціальні цілі	2 060,0	6 440,0	9 220,0	31 850,0	9 990,0	2 035,0
Витрати на утримання експл. обладнання	246 810,0	70 880,0	1 063 090,0	148 760,0	2030 270,0	104 760
В т. ч						
аморт відрахування	9 880,0	17 830,0	44 190,0	22 690,0	47 870,0	90 960,0

Продовження Таблиці 2.10

1	2	3	4	5	6	7
ремонтний фонд	53 550,0	53 050,0	238 390,0	126 070,0	258 060,0	10 000,0
виробничі потреби					76 540,0	378,0
Цехові витрати	16 162,0	31 260,0	51 310,0	136 440,0	56 150,0	26 270,0
Загальнозавод витрати	19 520,0	104 400,0	85 820,0	403 340,0	121 660,0	27 367,0
Покупна теплоенергія			14 485 780,0	10 252 990,0		
Собівартість ітого	2091920,0	214 654,0	33 532 860,0	27 013 740,0	2 231 660	465 710,0

ПЛАН-36855810

ФАКТ-29625991

наведені дані свідчать, що за досліджуваний період було фактичне зниження собівартості до плану 19,6 %.

Усі витрати диференціюються на:

- Витрати на виробництво електроенергії;
- Витрати на виробн-во теплової енергії;
- Витрати на теплопередачу.

Фактичні витрати на паливо на технологічні цілі основна стаття витрат становили 96.2% плану. Це зменшенням питомих витрат палива вироблення енергії.

Наведені дані свідчать, як і за іншими статтями, що відбивають фактично вироблені витрати виробництва продукції, було перевищення планованої величини. В основному це пояснюється нестабільністю цін та тарифів на сировину, комплектуючі вироби, послуги підрядників та сторонніх організацій. Однак, економія, отримана за статтею "Витрати на утримання та експлуат. обладнання" та зменшення частки покупної теплоенергії дозволили отримати фактичну собівартість на 19,6 % нижче

запланованої. Зниження витрат пояснюється відсутністю фінансів у підприємства та, як наслідок, скорочення обсягів робіт з утримання та експлуатації обладнання, виконання комплексу невідкладних та протиаварійних заходів.

У 2019р. планувалося отримання прибутку на суму 2 258 790 грн. Фактично балансовий прибуток склав 1087170 грн., тобто. виконання плану становило 48.13 %

Таблиця 2.11

Обрахунок прибутку «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго»

за 2020 рік

ПЛАН	
Обсяг реалізації«-» собівартість «=»прибуток	
39 114 580,0 грн «-»	36 855 810,0 грн «=» 2 258 770,0 грн
ФАКТ	
Обсяг реалізації «-» собівартість «+» позареалізаційні доходи «-» пені, штрафи «=» прибуток	
30 560 870,0 грн -	29 625 991,0 грн + 71 860,0 грн - 10 100,0 грн = 1 086 639,0 грн

Невиконання плану з прибутку пояснюється великою абонентською заборгованістю.

Порівняльний аналіз зміни структури собівартості товарної продукції за 2001 – 2004 р.р. показує, що питома вага вартості палива збільшилася з 47.0% до 60.1% внаслідок його подорожчання (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Зміни питомої ваги статей витрат у структурі собівартості

В%

Складові собівартості	2018 г	2019 г
1	2	3
Паливо	47,0	60,1
Вода на технологічні цілі	0,2	0,3
Основна та додаткова зарплатня	0,3	0,4
Відрахування на соціальні цілі	0,1	0,1
Утримання обладнання	1,5	1,1
Цехові витрати	3,9	0,6
Загальнозаводські витрати	3,2	2,6
Пркупна теплоенергія	43,8	34,8
ІТОГО Собівартість	100,0	100,0

Динаміка зниження питомої ваги у структурі собівартості мала місце за загальностанційними та цеховими витратами. відбулося значне зниження цього показника за статтею "Покупна тепла енергія" – з 43.8% до 34.8%. Збільшення вартості палива вплинуло на збільшення тарифу для споживачів теплоенергії в гарячій воді та парі.

Аналіз виробничо-господарської діяльності за 12 місяців 2004 р. показує, що на її результати впливають ряд факторів, які суттєво погіршили фінансовий стан підприємства (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Зміни розміру прибутку (збитків)

Періоди	Прибуток /+/(збиток /-/), грн
1	2
2002 год	+ 17 840,0
2003 год	+ 469 770,0
2004 год	
В т.ч -	
січень -	+ 105 310,0
лютий -	+562 180,0 -
березень -	94 280,0 +62
квітень -	510,0 +97
май -	860,0 +173
червень -	260,0 +152
липень -	860,0 -546
серпень -	400,0 -254
вересень -	480,0 +270
жовтень-	150,0 +367
листопад -	830,0 +128
грудень	610,0

Наведені дані по 2004 році показують, що головною причиною, що вплинула на погіршення техніко-економічних показників виробництва, нестабільності його фінансового стану, є гіперінфляційні процеси, що відбуваються в умовах переходу держави до ринкових відносин.

Лібералізація цін на паливо, матеріали, комплектуючі вироби та послуги, порушення зовнішніх зв'язків з постачання, вихід з рубльової зони в грошовому зверненні роблять практично неможливими виконання стабільних планових розрахунків, огороження підприємства від впливу зовнішніх факторів, що дестабілізують.

Однією з базових умов, що забезпечують нормальний виробничий цикл та фінансовий стан підприємства, є дія тарифів на продукцію, що відпускається споживачам, що забезпечують відшкодування всіх витрат за виробництво і продукції і на маси прибутку, необхідної у розвиток виробництва та соціальної інфраструктури.

Слід припустити, що чинна система державного регулювання тарифів у конкретному випадку - орендному підприємству теплових мереж, що не забезпечує вищезазначені умови. Постійна непланова зміна цін на паливо, електроенергію, нестабільність та недосконалість систем оплати праці та оподаткування, застосування без акцептної системи взаємних розрахунків та попередньої оплати за послуги у реальних умовах ринкових відносин є причиною різкого погіршення економіки підприємства.

Затвердження облдержадміністрацією пільгових тарифів на теплову енергію, що відпускається житловим організаціям без належного датування енергопостачальної організації та встановлення необґрунтовано високих тарифів госпрозрахунковим підприємствам та організаціям призвели до різкого зниження платоспроможності споживачів, недоотримання виручки та прибутку підприємством теплових мереж.

Однією з передумов погіршення стану підприємства є придбання теплової енергії, що виробляється іншим орендним підприємством з метою транспортування та перепродажу споживачам.

Тариф, що встановлюється підприємством-суміжником по чинному законодавству, не підлягає державному регулюванню та входить складовою у відпускний тариф теплових мереж, що його надмірно збільшує та ускладнює розрахунки із споживачами теплової енергії.

Викладене вище пояснює наявність у підприємства великої кредиторської заборгованості, наслідком є сплата штрафів, пені, неустойок.

3 Оцінка витратаємності діяльності

3.1 Аналіз собівартості надання теплової енергії

Собівартість виробництва теплоенергії характеризується стійким зростанням. За період із 2015 по 2019 рік собівартість виробництва тепла для підприємства зросла в 46 раз.

Аналізовані процеси призвели до змін у структурі собівартості. Якщо 2016 року паливо на технологічні потреби займало 45.6 % у собівартості виробництва та передачі, то жовтні 2015 року значення цього елемента собівартості становило вже 58.88 % весті основних виробничих робочих за досліджуваний період збільшилася лише 32 разу, що призвело до падіння її до у собівартості виробництва та передачі з 0.5% до 0.3% у 2019 році (за місячною статистичною бухгалтерською звітністю).

При аналізі собівартості передачі тепла для підприємства відзначені такі тенденції. За 4 досліджувані роки із січня 2016 року до грудня 2019 року виробнича собівартість збільшилася в 46.1 раза. Окремі її елементи змінювалися непропорційно до цієї величини. Витрати на експлуатацію обладнання збільшилися за цей же період у 17.52 рази, а основна зарплатня виробничих робітників у 17.71 раза (Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка зміни собівартості надання теплової енергії за 2015-2019 гг.

Калькуляційні статті	Зростання % витрат у виробничій собівартості по відношенню до 2015 року (раз)				
	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6
Основна зарплатня виробничого персоналу	0,49	0,26	0,33	4,33	17,71
Відрахування на соціальні цілі	0,26	0,155	0,198	4,49	36,76
Утримання та експлуатація обладнання	2,56	1,58	1,09	5,0	17,52
Цехові витрати	0,36	0,39	0,55	8,98	85,63
Загальнозаводські витрати	3,68	2,77	2,28	6,22	30,8

Таблиця 3.2

Динаміка зміни структури виробництва та передачі теплової енергії за 2015-2019 г.г

Показники	Зростання % витрат у виробничій собівартості по відношенню до 2015 року (раз)				
	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6
Собівартість виробництва та передачі	100	100	100	8,28	46,0
Витрати на паливо	45,6	43,1	58,8	8,23	58,5
Постійні витрати	54,4	56,9	41,2	8,33	35,7

У процесі виконання аналізу здійснено: збір, обробка та аналіз інформації про рівень та динаміку собівартості, а також умов виробництва, що визначають собівартість та її зміну за роками. Джерелом інформації стали відділи філії «Сумська ТЕЦ» ТОВ «СумиГаззбут»: бухгалтерія, планово – економічний, виробничий.

3.2. Оцінка витрат

Аналіз зібраної інформації показав: собівартість передачі тепла має стійку тенденцію до збільшення, що пояснюється впливом переважно зовнішніх причин, пов'язаних із різким подорожчанням енергетичних ресурсів, послуг та підвищенням заробітної плати працівників. При цьому для цілей аналізу витрати в 2015 прийняті за 100%.

Таблиця 3.3

Динаміка витрат «Сумська ТЕЦ» за 2015-2019г.г

Калькуляційні статті	2015		2017		2019	
	Витрати	%	Витрати	%	Витрати	%
Виробнича собівартість усього	595 792,0	100	5 078 366,0	852	27 479 450,0	4612
В тому числі						
Основна зарплатня виробничого персоналу	2 675,4	100	20 193,7	755	99 110,0	3 704
Додаткова зарплатня виробничого персоналу	145,6	100	820,8	564	4 430,0	3 043
Відрахування на соціальні цілі	1 420,2	100	9 938,2	700	38 310,0	2 698
Витрати на утримання та експлуат. обладнання	14 470,0	100	130 700,0	903	253 520,0	1 752
Цехові витрати	1 900,0	100	20 053,0	1055	162 710,0	8 564
Загальнозаводські витрати	21 986,0	100	205 354,0	934	677 010,0	3 080

З табл. 3.3 видно, що собівартість відпустки тепла 2017 р. збільшилася проти 2015 р. у вісім разів, а 2019 р. - більш, ніж 46 раз. Це саме стосується і статей витрат. Так, у 2017 р. найбільше збільшення (у 10 разів) спостерігалось за цеховими витратами, далі за загальнозаводськими витратами (у 9.34 рази) та витратами на експлуатацію обладнання (у 9 разів). Найменше збільшення було за додатковою зарплатою (у 5.64 рази).

У 2019р. різке збільшення витрат спостерігалось за всіма статтями, особливо за цеховими витратами (у 85 разів), за загальнозаводськими витратами (у 30 разів) та заробітною платою виробничих робітників (у 37 разів).

Крім того, аналіз фактичної собівартості відпустки тепла виконаний також з метою встановлення ступеня її відповідності плановим величинам, вивчення причин та динаміки її зміни, для виявлення у подальшому резервів її зниження.

У табл. 3.4 представлені результати розрахунків абсолютних та відносних відхилень калькуляційних статей витрат річної собівартості відпустки тепла за роками за аналізований період. Здебільшого лише 2015 - 2017 р. спостерігалися позитивні абсолютні відхилення. У 2017 року мало місце значне (на 20.9%) зменшення витрат проти планом.

Таблиця 3.4

**Аналіз собівартості товарної продукції за калькуляційними
статтями витрат**

2015					
Калькуляція статті витрат	Витрати на надання теплоенергії (грн)		ВІДХИЛЕННЯ від плану, %		
	План	Факт	В абсолютному обрахунку, грн	До план даної статті, %	До Планової собівартості, %
1	2	3	4	5	6
Основна зарплатня виробничого персоналу	177,12	2 675,4	2 498,28	1 410,0	3,2
Додаткова зарплатня виробничого персоналу	12,0	145,6	133,6	1 113,0	0,17
Відрахування на соціальні цілі	70,0	1 420,2	1 350,2	1 929,0	1,75
Витрати на утримання та експлуат. обладнання	8 226,72	14 470,0	6 245,28	75,9	8,0
В т.ч амортизація виробничого обладнання	171,6	2 086,4	1 914,8	1 116,0	2,48
Цехові витрати	561,6	1 900,0	1 338,4	238,0	1,73
Загальнозаводські витрати	4 868,0	21 986,0	17 118,0	351	22,13
<i>Ітого виробнича собівартість</i>	77332,52	595 792,72	518 460,2	670,0	670,0
З загального числа відхилень - відхилень позитивних - 54,31 негативних - 0					
2017					
Основна зарплатня виробничого персоналу	899 184,0	20 193,7	11 201,86	1247,3	0,36

Продолжение табл. 3.4

1	2	3	4	5	6
Додаткова зарплатня виробничого персоналу	1 503,36	820,8	-682,56	-45,6	-0,02
Відрахування на соціальні цілі	7 509,32	9 938,2	2 428,88	32,2	0,08
Витрати на утримання та експлуат. обладнання	101 149,7	130 700,0	29 550,3	29,2	0,96
В т.ч амортизація виробничого обладнання	5 095,2	5 236,8	141,6	2,98	0,004
Цехові витрати	21 007,12	20 053,0	-954,12	-4,5	-0,003
Загальнозаводські витрати	194 586,78	205 354,0	10 767,22	5,5	0,35
<i>Ітого виробнича собівартість</i>	3 060 609	5 078 366	2 017 757,0	65,9	65,9
З загального числа відхилень - відхилень позитивних - 1,75 негативних - 0,05					
2019					
Основна зарплатня виробничого персоналу	29 330,0	99 110,0	69 780,0	238,0	0,2
Додаткова зарплатня виробничого персоналу	2 340,0	4 430,0	2 090,0	89,0	0,006
Відрахування на соціальні цілі	19 210,0	52 200,0	32 990,0	172,0	0,09
Витрати на утримання та експлуат. обладнання	3 093 360	253 520	-2 839 840,0	-91,8	-8,2
В т.ч амортизація виробничого обладнання	92 060,0	113 650,0	21 590,0	23,5	0,06
В т.ч витрати з техобслуг мереж ремонтний фонд	165 480,0	45 356,0	- 120 124,0	-72,6	-0,3

Продолжение табл. 3.4

1	2	3	4	5	6
Цехові витрати	107 460,0	162 710,0	55 250,0	51,42	0,16
Загальнозаводські витрати	207 480,0	677 010,0	469 530,0	22,6	1,35
<i>Ітого виробнича собівартість</i>	<i>34 764 500</i>	<i>27479 450</i>	<i>-7285 050,0</i>	<i>-20,9</i>	<i>-20,9</i>

Із загального відсотка відхилень: позитивних – 1,86 Негативних – 8,2
Динаміка відносних відхилень (дивись суму підсумків таблиці 3.17), згрупованих за характером впливу на собівартість, представлена в табл. 3.5

Таблиця 3.5

Відносне відхилення фактичної собів-сті від
планової (%)

Показатели	Годы		
	2015	2017	2019
Відсоток відхилення від плану	670,0	65,9	-20,9
В т.ч за статтями			
- що підвищують собівартість	54,31	1,75	1,86
- що зменшують собівартість	0	-0,05	-8,2

Як впливає з табл. 3.5 вагомість та інтенсивність впливу статей витрат, що збільшують собівартість, суттєво вищі, особливо у 2015 р. Це зумовлено високим рівнем інфляції цього року порівняно з іншими. Зміна за всіма статтями відбулося лише убик, що збільшує собівартість, що зумовлюється галопуючою інфляцією. Зниження собівартості в 2017 році відбулося тільки внаслідок відсутності фінансів на витрати на експлуатацію

обладнання, що накладає свій негативний відбиток на підготовку до опалювального сезону.

Встановлено, що у всіх випадках відхилення фактичної собівартості відбулося в основному через зміни витрат на експлуатацію обладнання. У 2015 р. фактичні витрати на цій статті перевищували планові на 75.9 %, що сприяло збільшенню фактичної собівартості проти планом на 8 %. У 2017 році цей вплив знизився до рівня 1%. У 2019 році знову мало місце зростання до 8.2%, зі знаком "мінус" (Таблиця 3.18, проміжний розрахунок не наведено).

Крім зовнішніх умов, що визначили значне підвищення собівартості передачі тепла, проаналізовано також внутрішні умови, у яких, головним чином, і зосереджено резерви зниження витрат. Як такі умови, які загалом і характеризують зміст роботи і є її визначальним моментом, розглянуто показники виробничого потенціалу підприємства, вартість основних фондів, чисельність персоналу підприємства та їхню заробітну плату, а також показники, що визначають технологічні особливості підприємства.

Стан цих умов за роками виглядає так -табл. 3.6

Таблиця 3.6

Рівень та динаміка внутрішньовиробничих умов

Показники	Роки		
	2015	2017	2019
1	2	3	4
Вартість основних фондів, грн	33 943,0	155 898,0	5 924 198,0
Середньорічна численість персоналу, люд.	307	314	31
Зарплатня персоналу, грн	7 480,0	68 330,0	424 080,0

Продолжение табл. 3.6

1	2	3	4
Надано теплоенергії зовнішнім споживачам:			
- всього за рік, тис. Гкал	1 067,8	998,2	903,8
- у середньому за місяць, тис.Гкал	89,0	83,2	75,3
Питомі витрати умовного палива в середньому за місяць, кг/Гкал	163,6	163,5	163,3
Витрати електроенергії на надання теплоенергії			
- всього за рік, тис.кВт.ч	29 131,0	30 892,0	34 703,0
- у середньому за місяць, тис.кВт.ч	2 428,0	2 574,0	2 892,0
Втрати тепла у мережі, %	5	5	5

Зростання вартості основних фондів веде до збільшення амортизаційних відрахувань, відповідно і собівартості (особливо після індексації основних фондів). Якщо в сьогоdnішніх умовах замінити старе обладнання, фізично та морально застаріле на нове, це дасть економію коштів на ремонт та експлуатацію цього обладнання, економію із зарплати за рахунок скорочення обслуговуючого персоналу. За рахунок технологічних переваг нового обладнання буде знижено витрату електроенергії на відпустку теплоенергії та витрату умовного палива, що в сьогоdnішніх умовах важливо.

Однак для заміни обладнання потрібні значні капіталовкладення, які підприємство може здійснити лише рахунок грошових надходжень з бюджету.

Зменшення чисельності персоналу сприяє зниженню собівартості у статті витрат за заробітну плату. Але в даному випадку збільшення чисельності відбулося з метою скорочення витрат, що пов'язані з ремонтом та технічним обслуговуванням устаткування, оскільки замість залучення підрядників на підприємстві створено свою ділянку з ремонту теплової ізоляції та обмуровки.

Зменшення питомої витрати умовного палива веде до зменшення собівартості у витратах палива на технологічні цілі.

Збільшення витрати електроенергії збільшує собівартість, але у разі це пов'язані з економією за статтею палива, оскільки збільшилася частка спалювання вугілля. А під час спалювання вугілля в роботу включається додаткове обладнання.

ВИСНОВКИ

Діяльність виробничого підприємства завжди пов'язана із формуванням, оцінкою та оптимізацією витрат. Під час впровадження своєї діяльності у підприємства виникають різноманітні витрати: на придбання та зберігання матеріалів, на безпосереднє виготовлення продукції, її реалізацію, зберігання та транспортування, а також витрати, пов'язані із розширенням виробництва, аналізом ринку та вдосконаленням асортименту продукції.

Поняття «витрати» можна навести за різними інтерпретаціями: це і зменшення економічної вигоди, це і грошова оцінка усіх ресурсів, використаних у процесі виробництва, це і спожиті виробничі фонди, а також використання «живої» праці та засобів виробництва, це і вибуття ресурсів чи інше використання активів.

Для аналізу витрат виробництва ми обрали «Сумська ТЕЦ» АТ «Сумиобленерго».

Крім зовнішніх умов, що визначили значне підвищення собівартості передачі тепла, проаналізовано також внутрішні умови, у яких, головним чином, і зосереджено резерви зниження витрат. Як такі умови, які загалом і характеризують зміст роботи і є її визначальним моментом, розглянуто показники виробничого потенціалу підприємства, вартість основних фондів, чисельність персоналу підприємства та їхню заробітну плату, а також показники, що визначають технологічні особливості підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксьонова Т. М. Фінансові ресурси підприємства: оптимізація структури капіталу / Т. М. Аксьонова, Л. Г. Гулько // Сучасні підходи, методи і моделі в управлінні фінансами: II Всеукраїнської наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, 14-15 травня 2019 р. / МОНУ, Хмельницький нац. ун-т, Ін-т економіки та управління. – Хмельницький, 2019. – Т.2. – С. 7-8.
2. Буряк П.Ю. Фінансово-економічний аналіз : навчальний посібник / П.Ю. Буряк та інші. – К.: Професіонал, 2019. – 529 с. – ISBN 966-544-275-2.
3. Васильков В. Г. Організація виробництва: Навч. Посібник / В.Г. Васильков — К.: КНЕУ, 2018. —524 с.
4. Грещак М.Г., Гордієнко В.М., Коцюба О.С. та ін. Управління витратами : Навч. посіб. / За заг. ред. Грещака М.Г. – К.: КНЕУ, 2015.
5. Гусарова Л.В. Управління витратами: загальні поняття про витрати і управління ними. Калькулювання витрат: конспект лекцій / Л.В. Гусарова. – К.: КНУБА, 2018. – 44 с.
6. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник / С.Ф. Голов. — [3-є вид.]. — К.: Лібра, 2019. — 704 с.
7. Давидович І.Є. Управління витратами: навчальний посібник / І.Є. Давидович. — К.: Центр учбової літератури, 2017. — 320 с.
8. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток; За ред. акад. НАНУ, проф. Чумаченка М. Г.— К.: КНЕУ, 2018. — 540 с.
9. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / К.В. Ізмайлова. – К.: МАУП, 2020. – 152 с. – ISBN 966-118-598-5.
10. Качмарик Я.Д. Витрати підприємства та шляхи їх оптимізації / Я. Качмарик, О. Верещинська // науковий вісник НЛТУ :збірник науково-технічних праць. — Львів, 2017. — 17.4. — С.174-177

11. Козик В. В. Зовнішньоекономічні операції та контракти : навчальний посібник / В.В. Козик. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2014. – 608 с. – ISBN 617-632-531-4.
12. Кузьмін О. Є. Основи менеджменту] : навчальний посібник / О.Є. Кузьмін – К.: «Академвидав», 2017. – 416 с. – ISBN 966-257-958-1.
13. Кондратьєв О.В. Фінансова стійкість у механізмі господарювання підприємства / О.В. Кондратьєв // Фінанси України. – 2015. – №7. – С. 73-76
14. Крейнина М.Н. Финансовое состояние предприятий / М.Н. Крейнина. –М.: КЦ «ДИС». – 2015. – С. 215.
15. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л.А. Лахтіонова. – К.КНЕУ, 2016. – С. 387.
16. Маліновська І. Оптимізація структури витрат як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / Ірина Маліновська // матеріали конференції «Ефективність бізнесу в умовах трансформації економіки»
17. Мних Є.В. Аналіз фінансового стану і фінансових результатів діяльності підприємств : навчальний посібник / Є.В. Мних. – К.: НМК ВО. – 2015. – 421 с. – ISBN 966-947-615-9.
18. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. Посібник / В.О.Мец. — К.: КНЕУ, 2019 —132с.
19. Орлов О.О. Планування діяльності підприємства. Підручник. – К.: Скарби, 2020. – 336 с.
20. Павловська О.В. Удосконалення методів аналізу фінансової стійкості підприємств / О.В. Павловська // Фінанси України. – 2018. – № 11. – С. 54-61.
21. Попович Г.В. Оптимізація витрат підприємства, як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / Г.В.

Попович // материалы конференции «Актуальные проблемы современных наук». — 2011

22. Прагова Р.І. Аналіз фінансового стану підприємств. / Р.І Прагова // Галицькі контракти. – 2014. – № 3. – С. 89.

23. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик. – К.:КНЕУ, 2016. – 535 с. ISBN 617-657-688-6.

24. Коробов М. Я. Аналіз фінансового стану підприємства / М. Я. Коробов Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. – К., 2017. – 321с. – ISBN 966-364-366-8.

25. Митрофанова Г.В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / Г.В. Митрофанова. – К.: КНЕУ, 2015. – 301 с. – ISBN 617-664-255-6.

26. Рупняк М.Я. Фінанси акціонерних товариств / М.Я. Рупняк // Фінанси України. – 2018. – №5. – С. 105-110.

27. Сідун В.А. Економіка підприємства : навчальний посібник / В.А. Сідун – Видання 2-ге, перероблене та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2016. – 356 с. – ISBN 966-574-258-2.

28. Савицкая Г.В. Економічна діяльність підприємства / Г.В. Савицкая. – К. Знання. 2015. – С. 662.

29. Савицька, Г.В. Методика комплексного аналізу господарської діяльності / Г.В. Савицька. – М.: ИНФРА-М, 2017. – 288 с. – ISBN 056-515-358-3.

30. Семенов А. Г. Фактори забезпечення фінансовими ресурсами підприємства в період фінансової кризи / А. Г. Семенов, О. І. Павленко // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. – 2019. – №3. – С. 155-158.

31. Салига С.Я. Фінанси підприємств : навчальний посібник / С.Я. Салига. – Рекомендовано МОН України. – Київ : ЦНЛ, 2016. – 240 с. – ISBN 966-963-542-8.

32. Планування діяльності підприємства: Навч.-метод, посібник для самост. вивч. дисц. / Белов М. А., Євдокимова Н. М., Москалюк В. Є. та ін.; за заг. ред. Москалика В. Є. — К.: КНЕУ, 2018. — 252 с.
33. Поддєрьогіна А. М. Фінанси підприємств : навчальний посібник / А. М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2019. — 448 с. — ISBN 966-568-232-5.
34. Поліщук Н. До проблеми регулювання результативності діяльності підприємства / Економіст. — 2018. - № 2. — с.43-45
35. Ткаченко Н. Формування виробничої собівартості продукції, незавершеного виробництва, рентабельності та визначення ціни продажу. // Бухгалтерський облік і аудит. — 2018.— № 6.—С.29-35
36. Терещенко С.І. Методи оцінки платоспроможності підприємств / С.І Терещенко // Ткаченко Н. Формування виробничої собівартості продукції, незавершеного виробництва, рентабельності та визначення ціни продажу. // Бухгалтерський облік і аудит. — 2019.— № 6.—С.29-35
37. Тянь Р.Б. Планування діяльності підприємства: Навч. Посібник/Р.Б.Тянь . — К.: МАУП, 2017. — 156 с.
38. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств. Навч.посібник. Житомир: ЖІТІ, 2015. — 440 с.
39. Фінансовий менеджмент: підручник / В.М. Шелудько. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2015. — 375 с.
40. Фойчик І.М. Економіка підприємства : навчальний посібник / І.М. Фойчик. Видання 2-ге, доповнене і перероблене. — К.: Атіка, 2014. — 528 с. — ISBN 966-263-565-3.
41. Фомін, Я.А. Діагностика кризового стану підприємства / Я.А. Фомін. — М.: ЮНИТИ-ДАНА. — 2017. — 298 с. — ISBN 966-633-838-1.
42. Фінансові звітність Тростянецька фабрика ПрАТ «Монделіс Україна» за 2019-2020 роки.
43. Чернелєвський Л.М. Економічний аналіз на підприємствах харчової промисловості : навчальний посібник / Л.М. Чернелєвський, О.В. Михайленко. — К., 2016. — 179 с. — ISBN 617-504-328-4.

44. Цал-цалко Ю.С. Витрати підприємства : навчальний посібник / Ю.С. Цал-Цалко. – Житомир : Житомирський інженерно-технічний інститут, 2018. – 647 с.
45. Шеремет, А.Д. Финансы предприятий / А.Д. Шеремет. – М., ИНФРА-М, 2016. – 343 с. – ISBN 966-357-852-3.
46. Шершньова З. Є. Антикризове управління підприємства / З.ЄШершньова — К., 2018.
47. Шиян Д.В. Комплексна оцінка фінансового стану галузей економіки / Д.В. Шиян // Фінанси України. – 2015. – №2. – С. 31-34.
48. Щербакова Д.А. Фінансові ресурси підприємства та джерела їх утворення Д.А. Щербакова // Економіст. – 2017. – №12. – с.44-47.
49. Щесюк Н.І. До питань про фінансовий стан підприємства / Н.І. Щесюк // Вісник Львівської державної фінансової академії. – Львів : Вид-во «ЛДФА», 2018. – № 14-268 с.
50. Дяченко А. В., Карінцева О. І., Тарасенко С. В., Харченко М. О., Мазін Ю. О., Кисельова К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019-2020 рр. в Україні // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 19-37. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86419>
51. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>
52. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80106>
53. Дяченко А. В., Карінцева О. І., Тарасенко С. В., Харченко М. О., Мазін Ю. О., Кисильова К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019-2020 рр. в Україні. Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 21-40. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85737>

54. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Фалько, К. С. Практичні засади підвищення ефективності логістичної діяльності сучасного підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 3. С. 127–136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-14 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86223>
55. Карінцева О.І., Дегтярьова І. Б., Харченко М.О., Долгошеєва О. І., Кіріл'єва А. В. Залучення іноземних інвестицій як інструмент забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3' 2020. С. 199-211. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-22 https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/22.pdf
56. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>
57. Мельник Л. Г., Карінцева О. І. (2021) Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>
58. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>
59. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>
60. Мельник, Л., Карінцева, О., Кубатко, О., Дерев'янку, Ю., Маценко, О. (2022). Реструктуризація соціально-економічних систем як складова формування цифрової економіки в Україні у період кризи. Механізм регулювання економіки, (1-2(95-96), 7-13.
61. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових

- революцій. Сумський державний університет, с. 180.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>
62. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>
63. Экономика развития: учебное пособие / под ред. д.-ра экон. наук, проф. Л. Г. Мельника, канд. экон. наук А. Вик. Кубатко. Сумы : «Университетская книга», 2017. 352 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80184>
64. Disruptive technologies for green economy formation in conditions of the fourth industrial revolution: the EU experience / I. Dehtyarova etc. // Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnyska I., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. P. 388-392.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86986>
65. Karintseva O., Kharchenko M., Boon E.K., ...Melnik V., Kobzar O.(2021). Environmental determinants of energy-efficient transformation of national economies for sustainable development.. J. International Journal of Global Energy Issues, 2021, 43(2-3), P. 262–274 <https://doi.org/10.1504/IJGEI.2021.115148>
66. Karintseva O. I., Yevdokymov A. V., Yevdokymova A. V., Kharchenko M. O., Dron V. V. Designing the Information Educational Environment of the Studying Course for the Educational Process Management Using Cloud Services. Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 87-97.
 DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.89.07>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81759>
67. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. Mechanism of economic regulation. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>
68. Melnyk L., Sommer H., Kubatko O., Rabe M., Fedyna S. (2020). The economic and social drivers of renewable energy development in OECD countries. Problems and Perspectives in Management,18(4), 37-48.
[doi:10.21511/ppm.18\(4\).2020.04](https://doi.org/10.21511/ppm.18(4).2020.04) <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82719>

69. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>
70. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Kubatko, O., Karintseva, O., & Derykolenko, A. (2019). Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. *Economic Annals-XXI*, 179(9-10), 22-30. doi: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85476>
71. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Karintseva, O., Kubatko, O. Information factors in economic systems and business during transition to digital economy/Selected Aspects of Digital Society Development. Monograph 45. Edited by Tetyana Nestorenko and Aleksander Ostenda, Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. P. 173-178 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87135>
72. Melnyk, L., Matsenko, O., Dehtyarova, I. & Derykolenko, O. (2019). The formation of the digital society: social and humanitarian aspects. *Digital economy and digital society*. T. Nestorenko & M. Wierzbik-Strońska (Ed.). Katowice: Katowice School of Technology. [in Ukrainian]. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74570>
73. Melnyk L.G., Kubatko O. (2017) The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption. *International economic relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. – Ruda Śląska :Drukarnia i Studio GraficzneOmnidiumo 272 p. ISBN 978-83-61429-11-1*
74. The effects of the management of natural energy resources in the European Union / V. Voronenko, B. Kovalov, D. Horobchenko, P. Hrycenko // *Journal of Environmental Management and Tourism*. – Craiova: ASERS Publishing, 2017. – Vol. 8, Issue Number 7(23), P. 1410-1419. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1777>

75. Tu Yu-Xia, Kubatko O., Karintseva O., Piven V. (2021) Decarbonisation drivers and climate change concerns of developed economies. *International Journal of Environment and Pollution*. 2021. 69 (1-2), 112-129

76. Veklych O., Karintseva O., Yevdokymov A., Guillamon-Saorin E.(2020). Compensation mechanism for damage from ecosystem services deterioration: Constitutive characteristic. *J. International Journal of Global Environmental Issues*, 19(1-3), P. 129–142 <https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2020.114869>